

Het verschil tussen jongens en meisjes is niet zo zwart-wit als in veel onderzoeken wordt voorgesteld

De gelijkheid der seksen in de voorschoolse opvang in Zweden

In veel genderonderzoek worden veeleer de verschillen dan de overeenkomsten tussen jongens en meisjes benadrukt. Onterecht, vinden Eva Årlemalm-Hagsér en Anette Hellman. Met vier voorbeelden uit de Zweedse praktijk tonen zij aan dat samenwerking tussen de seksen heel normaal is, mits er op een veilige en rechtvaardige manier gecommuniceerd wordt.

DOOR: EVA ÅRLEMALM-HAGSÉR EN ANETTE HELLMAN – Het onschendbare karakter van de vrijheid en de individuele integriteit, de gelijkwaardigheid van iedere persoon, de gelijkheid van de seksen en de solidariteit met de zwakkeren zijn de waarden die we verdedigen in onze dagelijkse aanpak. Deze pedagogische principes zijn geïntegreerd in de opvang en de opvoeding. Ze houden gelijke tred met het leerproces en de ontwikkeling. De kinderen beschouwen we als actieve en competente wezens, begiftigd met ervaringen, interesses, kennis, bekwaamheden en veronderstelde potenties, die het vertrekpunt van de dagelijkse activiteiten in de basisschool vormen. Ondanks die positieve invulling blijven in onze instellingen hardnekkige problemen bestaan bij de verwezenlijking van de gelijkheid tussen de seksen. In het dominante betoog worden jongens en meisjes nog beschreven als verschillend en met verschillende interesses.¹ Niettemin bestaat ook een stroming in het genderdebat waarin juist de waarde van gelijkheid verdedigd wordt.²

Gelijkheid van de seksen?

Voor de gelijkheid van de seksen, het onderwerp van dit artikel, onderstrepen we de nood-

zaak om de complexiteit van begrippen zoals gender te erkennen. We bepleiten ook te begrijpen dat deze categorieën van jongens en meisjes zich vormen en handhaven in de praktijk, in de politiek en evenzeer in het onderzoek. Inderdaad is de seksuele tweespalt een constructie die het genderonderzoek reproduceert doordat het op herhaalde manieren, zowel in rapporten als publicaties, veel meer de verschillen dan de gelijkenissen tussen jongens en meisjes benadrukt. De conceptuele hulpmiddelen die we gebruiken zijn de concepten van 'veiligheid en rechtvaardigheid met betrekking tot de seksuele discriminatie' van McNaughton.³ We gebruiken ook de notie van 'interactie tussen kinderen van verschillend geslacht' van Thorne, die spreekt over 'grenswerk'.⁴

Aan de hand van vier voorbeelden illustreren we de inzet van de jongens voor de rechtvaardigheid en de sociale deelname in de Zweedse basisscholen. Een eerste voorbeeld licht de interactie van kinderen van verschillend geslacht ten aanzien van hun 'seksuele veiligheid' toe. In deze observatie van Hellman staat in de voorschoolse eenheid de verdeling van kostuums voor de toneelvoorstelling op de agenda.⁵ De leerkracht maakt zich op om de kleding tijdens de kring-

bijeenkomst te presenteren. Tijdens die bijeenkomst geeft hij enkele meisjes de kans de rokjes als eersten te passen. Waarop iedereen zegt: 'Oh, wat zijn ze mooi, wat zijn ze leuk'. Om de aandacht te trekken, steekt een jongen de hand op, waarop ook hij de kleding mag uitproberen. Hij is zo tevreden en vindt alles mooi, maar de andere kinderen spotten met hem. De meisjes dopen hem zelfs prinsessenjongetje. We zien dat in deze situatie de interseksuele interactie niet 'verzekerd' is, want de jongen moet de plagerijen van de andere kinderen ondergaan. Dit voorbeeld toont aan dat een sfeer van 'veiligheid en eerlijkheid' cruciaal is voor het bestrijden van seksuele discriminatie, om het voor het jongetje mogelijk te maken de geslachtsgrens te overschrijden zonder dat hij het risico loopt geplaagd of miskend te worden.⁶

Eigen voorkeuren

Een jongetje van één jaar huilt op de speelplaats omdat hij nieuw is in het dagverblijf. Daarop doet de medewerker een voorstel: 'Wil je met de bal spelen?' De jongen richt zich echter op een plastic pannetje vlak bij hem en raapt het op.

De medewerker: 'Oh, je hebt een pannetje gevonden!' Het kind begeeft zich daarop naar

de zandbak en samen beginnen ze 'keukentje' te spelen.⁷ In dit voorbeeld wijst het jongetje de suggestie van de medewerker af omdat hij liever een ander spel speelt, dat hij graag doet en hem op dat moment amuseert. De opvoeder interpreteert zijn bedoeling en deelt met hem zijn keukenspel. Het komt vaak voor dat kinderen de 'seksuele rolmodellen' weerspreken.⁸ Als het werk rond de samenwerking van kinderen van beide geslachten – wij noemen dat grenswerk – vruchten wil dragen, is het essentieel dat medewerkers en ouders de kinderen daarin stimuleren.

De vader van Batman

In een derde voorbeeld spelen de jongens Batman.⁹ Dit spel mag eerder stereotiep lijken, maar bij nader inzien stellen we vast dat wat daar gebeurt van een andere orde is. Jimmy: 'Mijn kleine robot Batman heeft een dekontje nodig.' 'Droom maar lekker', zegt Papa Batman tegen robot Batman. 'Ah', zegt hij, 'ik heb het een beetje koud, papa.' 'Oh, wacht een minuutje', zegt Papa, 'Ik zoek voor jou een warm dekontje.'

Jimmy zoekt toilet papier en wikkelt dat rond de kleine Batmanpop.

Jimmy: 'Ziezo. Welterusten kleine Batman'.

Lucas: 'Zullen we voor hen een liedje zingen?'

Jimmy: 'Ja, maar dan zachtjes. De mijne slaapt al bijna.'

In dit voorbeeld bestaat de wezenlijke activiteit van de jongens erin om zich bezig te houden met robot Batman, hem in bed te stoppen, onder te stoppen met het dekontje en voor hem een wiegeliedje te zingen. De jongens voelen zich hier 'veilig' met betrekking tot de gende-

ridenteit – *gender safe* – wat hen tijdens het rollenspel toelaat de rol van zorgzame vader te spelen.

In de observatie van het laatste voorbeeld ontwaart Gustaf een kat aan de overkant van

van spelletjes uitgesloten te worden. Anderen, aangeduid als competent en met een sociaal hogere status, maken gebruik van de kansen om verschillende varianten van spelletjes te ontwikkelen. Als competent omschreven kinderen pendelen vaak tussen verschillende plaatsen en spelsituaties, waardoor ze geen behoefte voelen naar gelijkheid. Het geslachtsverschil werd vaak beschouwd als weinig belangrijk in gemeenschappelijke projecten of in de samenwerking tussen jongens en meisjes, die door de opvoeders of de kinderen zelf aangereikt worden.¹²

Het feit dat de opvoeder kennis heeft van genderconstructies en zich bewust is dat de kansen om rond gelijkheid van de seksen te werken, juist aanwezig zijn in de dagelijkse activiteiten, is zeer belangrijk om de stereotypen en seksuele rolmodellen te doorbreken. Want het kindercentrum en de school zijn toch bij uitstek de plaats waar kinderen en volwassenen de gendermodellen vormgeven. In het volgende citaat vertelt een opvoeder uit het basisonderwijs, die jaren gewerkt heeft aan het doorbreken van de stereotiepe rolverdeling, hoezeer dat werk gedurende de jaren is veranderd: 'ik beschouw dit werk niet zozeer als een speciaal project, maar als een basishouding in al onze activiteiten.'¹³

Aan de hand van deze voorbeelden hebben we willen aantonen dat het stimuleren van de gelijkheid der seksen veronderstelt dat er 'veilig en eerlijk' met elkaar omgegaan wordt – (*gender safe* en *gender fair*). Pas dan doen zich kansen voor om sexe-grenzen te doorbreken in het spel en in gezamenlijke projecten. Het is zoals Thorne stelt: 'Als we begrijpen dat genderrelaties niet vastgeroest noch onvergankelijk zijn, maar integendeel variëren naar gelang de context, dan helpt dat de opvoeders en begeleiders om na te denken over hun praktijk en die zo te ontwikkelen dat ze rechtvaardige interacties bevorderen.'

Stereotypen en rolmodellen

In het verleden heeft genderonderzoek aangetoond dat meisjes en jongens de neiging hebben om voor verschillende spelsoorten te kiezen. Onze voorbeelden tonen daarentegen aan dat jongens, die toegang hebben tot verschillende mogelijkheden, ruimten en vriendjes, hun keuze voor diverse spelletjes variëren. Inderdaad vertonen sommige jongens, die gezien worden als druk, lastig, onhandelbaar en van een zwakke sociale afkomst zijn, de neiging om

Eva Årlemalm-Hagsér en Anette Hellman zijn werkzaam op de faculteit Opvoeding, Communicatie en Leren van de Universiteit van Göteborg.

E: eva.arlemalm-hagser@ped.gu.se

In Zweden gaan kinderen tussen 1 en 5 jaar naar de kindercentra; 83 procent van alle kinderen is ingeschreven (Nationale Zweedse Dienst voor de Opvoeding, 2011). In 2010 werd door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen het Nationaal Programma opgesteld dat het programma in de kindercentra regelt.

- HELLMAN, A. (2010). KAN BATMAN VARA ROSA? FÖRHANDLINGAR OM POJKIGHET OCH NORMALITET PÅ EN FÖRSKOLA. (HEB JE NOG NOOIT EEN ROZE BATMAN GEZIEN? ONDERHANDELEN OVER MANNELIJKHEID EN NORMALITEIT IN DE BASISCHOOL), STUDIES VAN DE PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN VAN GÖTEBORG, P. 299.
- NORDBERG, M. (2005). JÄMSTÄLLDHETENS SPIUTSPETS? MANLIGA ARBETSTAGARE I KVINNOVÄRKEN, JÄMSTÄLLDHET, MASKULINITET, FEMINITET OCH HETERONORMATIVITET (LEIDRAAD VOOR DE GELIJKHEID VAN DE SEKSEN? MANNELIJKE WERKKRACHTEN OPVOEDERS IN VROUWELIJKE BEROEPEN, GELIJKHEID VAN SEKSEN, VROUWELIJKHEID, MANNELIJKHEID EN NORMATIEVE HETERONORMEN).
- ÅRLEMALM-HAGSÉR, E. (2010). GENDER CHOREOGRAPHY AND MICRO STRUCTURES—EARLY CHILDHOOD PROFESSIONALS' UNDERSTANDING OF GENDER ROLES AND GENDER PATTERNS IN OUTDOOR PLAY AND LEARNING, EUROPEAN EARLY CHILDHOOD EDUCATION RESEARCH JOURNAL, 18(4), P. 515–526.
- MAC NAUGHTON, G. (2006). CONSTRUCTING GENDER IN EARLY-YEARS EDUCATION. IN *THE SAGE HANDBOOK OF GENDER AND EDUCATION*, P. 7-17. VOOR ZIJN ONDERSCHIED TUSSEN *GENDER SAFE* EN *GENDER FAIR* GEBRUIKEN WE DE TERMEN VEILIGHEID EN SEKSUELE RECHTVAARDIGHEID.
- THORNE, B. (1993). *GENDER PLAY: GIRLS AND BOYS IN SCHOOL*.
- HELLMAN, A. (2010)
- MAC NAUGHTON, G. (2006)
- HELLMAN, A. (2010)
- HELLMAN, A. (2010); THORNE, B. (1993); ÅRLEMALM-HAGSÉR, E. & PRAMLING SAMUELSSON, I. (2009). MÅNGA OLIKA GENUSMÖNSTER EXISTERAR SAMTIDIGT I FÖRSKOLAN (TALRIJKE GENDERSHEMA'S BESTAAN NAAST ELKAAR IN DE BASISCHOOL). *PEDAGOGISK FORSKNING I SVERIGE*, 14 (2) P. 89–109.
- HELLMAN, A. (2010)
- 10IDEM
- 11IDEM; ÅRLEMALM-HAGSÉR, E. (2010)
- HELLMAN, A. (2010); ÅRLEMALM-HAGSÉR (2010); ÅRLEMALM-HAGSÉR & PRAMLING SAMUELSSON (2009); HELLMAN, A., ÅRLEMALM – HAGSÉR, E. (2011). DEMOKRATI OCH JÄMSTÄLLDHET PÅ FÖRSKOLEGÅRDEN. (DEMOCRATIE EN GELIJKHEID VAN DE GESLACHTEN IN DE BASISCHOOL). *KRUT*, 141(1), P. 31–40.
- ÅRLEMALM-HAGSÉR, E. (2010)
- THORNE, B. (1993), P. 160.